

Vlaams
Parlement

stuk **42** (2012-2013) – Nr. 3
ingediend op 30 april 2013 (2012-2013)

Kinderrechtencommissariaat

Jaarverslag 2011-2012

Gedachtewisseling

Verslag

namens de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen
uitgebracht door mevrouw Vera Celis

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Boudewijn Bouckaert.

Vaste leden:

de heren Paul Delva, Jos De Meyer, de dames Kathleen Helsen, Sabine Poleyn;
mevrouw Katleen Martens, de heren Wim Van Dijck, Wim Wienen;
de dames Irina De Knop, Marleen Vanderpoorten;
de dames Kathleen Deckx, Fatma Pehlivan;
mevrouw Vera Celis, de heer Kris Van Dijck;
de heer Boudewijn Bouckaert;
mevrouw Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

de heer Jan Durnez, de dames Cindy Franssen, Veerle Heeren, Katrien Schryvers;
de heren Frank Creyelman, Chris Janssens, Erik Tack;
de dames Ann Brusseel, Fientje Moerman;
mevrouw Yamila Idrissi, de heer Chokri Mahassine;
de heer Willy Segers, mevrouw Goedeke Vermeiren;
de heer Jurgen Verstrepen;
mevrouw Mieke Vogels.

Toegevoegde leden:

mevrouw Gerda Van Steenberge.

Stukken in het dossier:

42 (2012-2013) – Nr. 1: Jaarverslag Kinderrechtencommissariaat
– Nr. 2: Verslag over gedachtewisseling

INHOUD

1. Toelichting door de heer Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris	4
1.1. Kinderrechten	4
1.2. Kinderrechtencommissariaat	4
1.3. Thema's	4
1.3.1. Sancties	4
1.3.2. Geweld op school	5
1.3.3. Medicalisering/labeling	5
1.3.4. Kinderen zonder papieren/NBMV	6
1.3.5. Spijbelen, school en politie	6
2. Vragen en opmerkingen van de leden	6
3. Antwoorden van het Kinderrechtencommissariaat	8
4. Replieken	11
Bijlage: Adviesbrief – Geweld en de schoolomgeving	13

De Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen besprak het Jaarverslag 2011-2012 van het Kinderrechtencommissariaat op 28 februari 2013. De heer Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris, en de heer Chris Vleugels, medewerker van het Kinderrechtencommissariaat, werden als sprekers uitgenodigd.

1. Toelichting door de heer Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris

1.1. Kinderrechten

De heer *Bruno Vanobbergen* heeft ‘Rechten werken’ als leidraad voor het Jaarverslag 2011-2012 genomen. De boodschap is dat mensen- en kinderrechten vertrekpunten zijn voor dialoog en geen eindpunten. In de praktijk stelt men vast dat deze rechten pas aan bod komen als het te laat is. Hij is er voorstander van om van in het begin de rechten van de verschillende betrokken partijen duidelijk uit te klaren en dit als vertrekpunt voor dialoog te nemen. Dit is ook een antwoord op de toenemende juridisering. Het is een complexe opdracht, mede omdat er nog vele misverstanden leven rond kinderrechten. Bij ouders en leerkrachten is er, bij de vermelding ervan, dikwijls een reflex dat ze zelf niets meer te betekenen hebben. Dit is de idee van het kind als koning. Dit is niet de boodschap. Voor kinderen en jongeren is het evenmin duidelijk. Ze zien rechten als een verlanglijstje.

Het Kinderrechtencommissariaat (KRC) legt nu de klemtoon op wat het betekent om als jongeren rechten te hebben. Daarom zijn kinderrechten- en mensenrechteneducatie van belang in onderwijs. Niet alleen voor kinderen en jongeren, maar ook voor alle betrokken volwassenen. Er wordt samengewerkt met belangrijke partners zoals Awel, JAC (jongerenadviescentrum) en Kinderrechtswinkel. Men verwijst daar ook naar in de communicatie met jongeren en kinderen.

1.2. Kinderrechtencommissariaat

Op 20 november 2012 werden twee nieuwe websites voorgesteld die een verdere concretisering zijn van de opdracht van het Bureau en het Vlaams Parlement om na te denken over de plaats van het KRC. De eerste website www.kinderrechten.be richt zich naar kinderen en jongeren en naar mensen met een klacht op individueel niveau. Er wordt sinds 20 november 2012 ook met een gratis 0800-nummer gewerkt en men is op dinsdagavond bereikbaar voor kinderen en jongeren. De tweede website www.kinderrechtencommissariaat.be is bedoeld voor parlementsleden, professionals en mensen die actief zijn rond kinderrechtenbeleid. Men vindt er de adviezen van het KRC.

1.3. Thema's

In het jaarverslag zijn er voor onderwijs een vijftal thema's, namelijk sancties, geweld, medicalisering/labeling, kinderen zonder papieren en de niet-begeleide minderjarige vluchtelingen (NBMV) en school en politie.

1.3.1. Sancties

Bij de sancties merkt men een toename van klachten rond sanctionering in het buitengewoon onderwijs en de OKAN-klassen (OKAN: onthaalklas anderstalige nieuwkomers). Er was ook het signaal van de Vlaamse Scholierenkoepel. Het is van belang dit in het oog te blijven houden. Het gaat hier vooral over het secundair onderwijs.

Wat zijn de elementen die een rol spelen in de rechten van jongeren? Daar hangt regelmatig een negatief beeld rond. Hij verwijst naar een voorbeeld uit Stabroek. De verantwoordelijke van de Albert Heijnsupermarkt besliste scholieren gedurende twee weken 's ochtends niet in zijn winkel toe te laten. In de pers gaf de verantwoordelijke aan dat

dit met akkoord van de scholen was. Het KRC onderzocht de zaak. De scholen maakten zich zorgen over de manier waarop in de pers over de school, maar ook over de leerlingen werd gesproken. Het gedrag van twee leerlingen werd veralgemeend tot alle leerlingen. De sanctie trof ook alle leerlingen. Dit werd als onrechtvaardig ervaren door de leerlingen, leerkrachten en directie. Het is belangrijk om hier de rechten van jongeren als een beginpunt te nemen. Met al de betrokkenen wordt er nu overlegd om tot een meer constructieve oplossing te komen en niet tot een maatregel die een discriminatie is op basis van leeftijd.

Al de elementen rond sanctionering hebben het KRC ertoe aangezet opnieuw na te denken over een decreet Rechtspositie van leerlingen. De minister kondigde hierover een belangrijk decreet aan. De heer Vanobbergen verwijst naar het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, waar niet alleen aandacht wordt besteed aan participatie en sanctionering, maar ook aan het recht op informatie of privacy. Het is ook belangrijk de internaten er in op te nemen. Dit decreet moet niet worden ingezet op het ogenblik van conflicten, maar wel om vanuit een duidelijk geëxpliciteerde rechtspositie vorm te geven aan een schoolklimaat waar men op een ernstige manier met elkaar omgaat.

Zelf probeert het KRC bij klachten zich zoveel mogelijk te richten op bemiddeling of herstelgericht werken. Bij een pestproblematiek gaat men bijvoorbeeld naar een school om de school een opstap te geven naar een goed uitgebouwd, bemiddelend en herstelgericht werken. Het is van belang in de toekomst hier extra op in te zetten.

1.3.2. Geweld op school

Rond geweld op school heeft men samen met het Interuniversitair Centrum voor Onderwijsrecht (ICOR) een studiedag georganiseerd. Er werd aandacht gevraagd voor pesten op school. De moeilijkste vragen blijven rond cyberpesten. Het pestgedrag wordt ook buiten de schooluren voortgezet. Er komen vragen van de scholen over hun verantwoordelijkheid. Sommige scholen beschouwen pesten via Facebook als hun verantwoordelijkheid, andere niet. Het is belangrijk over de verantwoordelijkheid van scholen na te denken en die misschien duidelijker te expliciteren. Er is de verantwoordelijkheid van de school op de weg van en naar school, maar hoe zit het met de virtuele weg van en naar school?

Er wordt ook aandacht besteed aan de relatie tussen geweld en schoolarchitectuur. Bijbouwen in scholen is momenteel actueel. Het is soms een moeilijk puzzelwerk. Onderzoek toont aan dat er een relatie is tussen geweld en de schoolarchitectuur. Pesten en geweld op school moeten dan in relatie worden gezien met bijvoorbeeld de scholenbouw.

Er wordt ook aandacht gevraagd voor seksueel geweld tussen leerlingen. Sensoa en Child Focus werken aan een raamwerk Seksualiteit en Beleid. De sportsector, de jeugdwerksector en de scholen denken na over hoe men daar een beleid over kan uitbouwen.

1.3.3. Medicalisering/labeling

Over het derde thema medicalisering en labeling werd op 29 mei 2012 met de commissies Welzijn en Onderwijs vergaderd en dit naar aanleiding van het KRC-advies over recht doen aan kinderen met een label (*Parl. St.* VI.Parl. 2011-12, nr. 1728/1). De commissie Onderwijs zou aandacht moeten besteden aan de doorverwijzingprocessen naar het buitengewoon onderwijs. Bij de regionale spreiding van de types in het buitengewoon onderwijs zijn er momenteel problemen met als gevolg dat kinderen niet in het juiste type onderwijs zitten. Het is zeer moeilijk daar cijfermateriaal rond te verzamelen. Er is vaak een mismatch. Vandaag worden er attesten toegekend voor buitengewoon onderwijs in functie van de beschikbaarheid.

Het leerlingenvervoer in het buitengewoon onderwijs blijft ook een belangrijk punt. Er is een voorbeeld van een leerling type III waarvoor een plaats in de dichtstbijzijnde school op 55 km ligt. Een enkele rit kan tot drie uur duren. Het resultaat is dat de leerling overgeagiteerd op school toekomt.

Een decreet Dringende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (leerzorg) is belangrijk. De discussie sleept al enkele jaren aan. Het onderzoek en de cases tonen aan dat men het niet langer meer kan uitstellen. Het is cruciaal een dergelijk decreet vorm te geven.

1.3.4. Kinderen zonder papieren/NBMV

Er komen meer signalen van scholen over brute onderbrekingen van de schoolloopbanen. Het gaat om gezinnen met kinderen die het land worden uitgezet. Die kinderen lopen hier meerdere jaren school. De scholen vinden dit onaanvaardbaar en niet in het belang van het kind. De vraag rijst wat hier beleidsmatig kan gebeuren. In Nederland wordt het Kinderpardon naar voor geschoven. Kinderen die er vier, vijf jaar school lopen mogen hun schoolloopbaan afwerken. Dit idee is ook door mevrouw Van Hecke en mevrouw Verdyck gelanceerd. Het KRC onderzoekt of dit voor Vlaanderen een interessante piste zou kunnen zijn.

Voor de NBMV vraagt het KRC meer aandacht voor begeleiding en ondersteuning. Die groep wordt groter. Er bestaan goede projecten die deze jongeren begeleiden. De middelen ervoor zijn echter te schaars. Er is een tekort aan voogden. Met het OCMW van Antwerpen werd in 2012 een rondetafel georganiseerd om te kijken hoe de verschillende overheden voor de groep subsidieerbaar erkende NBMV hun verantwoordelijkheid kunnen opnemen. Men is ervan overtuigd geraakt dat er een meer regionale spreiding moet komen. De scholen moeten daar wel op worden voorbereid.

1.3.5. Spijbelen, school en politie

De minister heeft het Spijbelactieplan in 2012 voorgesteld (*Parl. St.* VI.Parl. 2011-12, nr. 1634/1 en 2). Het KRC stelde daarover een kritisch advies op. Men was van oordeel dat spijbelen op een vrij enge manier gedefinieerd werd. Het was jammer dat spijbelen gelijkgesteld werd met grensoverschrijdend gedrag. Onderzoek toont aan dat deze gelijkstelling niet juist is en dat spijbelen meer is dan een opvoedingsprobleem. Dit betekent niet dat ouders er geen enkele rol in hebben. Het gaat om meer dan enkel een opvoedingsprobleem. Als men verschillende instanties rond spijbelen verzamelt dan moeten er duidelijke afspraken worden gemaakt over het verzamelen en inkijken van gegevens van leerlingen.

Over school en politie is er de federale omzendbrief PLP 41, die de relatie tussen school en politie regelt. Het oorspronkelijke opzet van deze omzendbrief was preventie en sensibilisering, zoals verkeers- en drugseducatie van de politie op scholen. Vandaag gaan scholen de politie meer en meer de school inbrengen voor bijvoorbeeld drugsrazzia's. De politie zelf benadert dit aarzelend. De heer Vanobbergen hoopt dat er weldra een nieuwe omzendbrief komt. Scholen moeten worden gesensibiliseerd dat razzia's in samenwerking met de politie niet als good practice naar voor geschoven kunnen worden als bewijs dat het om een drugsvrije school zou gaan. Het is zinvol om vanuit de oorspronkelijke geest van de omzendbrief daarop antwoorden te formuleren.

2. Vragen en opmerkingen van de leden

Mevrouw *Elisabeth Meuleman* vindt dat het jaarverslag een mooi overzicht geeft van wat er in het onderwijs leeft. Het rapport behandelt ook onderwijs voor jongeren in detentie. 466 van de 12.488 jongeren die ergens residentieel verblijven zouden geen enkele vorm van

onderwijs krijgen. Een groep van jongeren is niet residentieel opgenomen, maar is niet terug te vinden op school. Het rapport vraagt daarover bijkomend onderzoek. Er is in 2012 een engagementsverklaring gekomen tussen Onderwijs en Welzijn. Wat houdt dit in?

In verband met de doorverwijzing naar buitengewoon onderwijs wordt er niet expliciet verwezen naar inclusief onderwijs. Volgens mevrouw Meuleman kunnen op die manier veel problemen worden opgelost. Uit een vergelijkend onderzoek blijkt dat in Vlaanderen leerlingenvervoer enkel wordt terugbetaald voor het buitengewoon onderwijs. Als men met dezelfde specifieke onderwijsbehoefte naar het gewoon onderwijs gaat, wordt het vervoer niet terugbetaald. Dit is een probleem. Zou expliciet pleiten voor inclusief onderwijs geen oplossing kunnen bieden?

Heeft het KRC na de beslissing van het GO! (Gemeenschapsonderwijs) over de hoofd-doeken al klachten gekregen?

Mevrouw *Fatma Pehlivan* vindt dat het rapport niet alleen een overzicht geeft van de positieve, maar ook van de pijnpunten in verband met de rechten van het kind. Sommige getuigenissen zijn zeer aangrijpend. Hoe gaat het KRC te werk als er een klacht komt over geweld in het algemeen en van leerkrachten in het bijzonder? Hoe gaan de scholen er mee om? Is er een samenwerking tussen de scholen en het KRC?

Een rapport van Unicef toont aan dat niet elke relatie tussen leerling en school loopt zoals het hoort. Zijn er hierover klachten? Heeft het KRC zicht op klachten over de relatie tussen leerlingen en leerkrachten? Hoe verhoudt dit zich tot andere klachten?

Ze vindt het positief dat er aandacht gaat naar NBMV. Het probleem van een tekort aan voogden is gekend. Sommige voogden moeten soms veertig à vijftig minderjarigen begeleiden. De taak van de voogden zou ook nader moeten worden bekeken en er zouden strengere selectiecriteria moeten komen. Het zou misschien goed zijn om hier ook wat meer bekendheid aan te geven. Hoe kan het KRC aan de heersende problemen tegemoetkomen? Soms bekruipt haar het gevoel dat sommige voogden het enkel doen als een bijkomende verdienste. Dit mag volgens mevrouw Pehlivan niet alleen de bedoeling zijn.

Mevrouw *Vera Celis* is benieuwd of men de weg al gevonden heeft naar de website www.kinderrechten.be. Het is een veelgebruikt medium, maar het gaat hier specifiek over klachten.

Over sancties zijn er klachten vanuit het secundair onderwijs en er is een toename vanuit het buitengewoon onderwijs en OKAN-klassen. Mag men daaruit afleiden dat ze de weg naar het KRC beter hebben gevonden of dat de klachten zo specifiek zijn dat ze elders in het secundair onderwijs niet voorkomen? Kan dit worden toegelicht?

Er wordt al jaren veel geïnvesteerd in het geven van seksuele opvoeding. Het is opgenomen in de eindtermen. Heel wat organisaties hebben daar specifieke expertise in. Toch wordt seksueel geweld nog expliciet vernoemd in het rapport. Wat is er mis, wat wordt er gemeld dat de school niet kan opvangen?

Met betrekking tot medicalisering, labeling en dringende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften acht het lid het van belang dat het decreet er op korte termijn komt. Attesten opmaken in functie van beschikbaarheid, interpreteert mevrouw Celis als een lapmiddel. Komen de uiteindelijke klachten die het KRC ontvangt van bij de school als vragende partij of gaat het om specifieke gevallen en gaat het via de ouders?

De heer *Piet De Bruyn* wil graag meer informatie ontvangen over onderzoek naar de relatie tussen geweld op school en de schoolcapaciteit, zeker ook gezien het capaciteitsprobleem.

De heer *Boudewijn Bouckaert*, voorzitter, meent dat het probleem rond leerlingenvervoer in het buitengewoon onderwijs opnieuw aantoont wat de nadelen en kosten zijn van het 'afleiden' van kinderen naar dat type van onderwijs. Hij is niet voor een afschaffing van het buitengewoon onderwijs, maar stelt dat er wel altijd een vorm van stigmatisering uit volgt. De inclusiviteit in het onderwijs is bovendien dwingend voor de andere kinderen, vindt het lid. Zij moeten samenleven met kinderen met een beperking. Dat element wordt vergeten in het totaalplaatje, oppert hij. Het belang van de instellingen van het buitengewoon onderwijs mag niet primeren boven het belang van de kinderen.

Het Spijbelactieplan vindt het lid helemaal niet slecht. Dat het KRC stelt dat spijbelen niet als grensoverschrijdend gedrag zou mogen worden gelabeld, wil het lid nader toegelicht zien. Het is formeel gezien wel zo, aangezien het een inbreuk is op de leerplichtwetgeving. Welke kant wil men op met spijbelen? Hoe wil men het dan wel aanpakken? Wat is het nadeel van dat label volgens het KRC? Eenzijdig repressief optreden tegen spijbelen is niet de bedoeling van het Spijbelactieplan. Vindt het KRC dat ook gevaarlijk?

Mevrouw *Sabine Poleyn* vraagt naar alternatieven inzake de aangehaalde punten voor het buitengewoon onderwijs. Daarbij denkt ze vooral aan de landelijke gebieden. De juiste zorg en begeleiding voor een kind primeert en daar kan het soms niet anders.

3. Antwoorden van het Kinderrechtencommissariaat

De heer *Bruno Vanobbergen* maakt duidelijk dat inclusie de nadruk krijgt. Er is een advies geschreven met de titel 'Recht doen aan kinderen met een label', gekoppeld aan een onderzoek en een pakket dat ontwikkeld werd voor de lerarenopleiding en de opleiding Sociaal Werk. Inclusie staat daarin centraal. Alles stelde op het Kinderrechtenverdrag maar ook op het Verdrag voor personen met een handicap. Ook in gesprekken met de diverse vakbonden en vormingen die in dat kader zijn georganiseerd, werd de kaart van inclusie getrokken. De aanbevelingen van Unicef sluiten perfect aan bij wat ook het KRC vooropstelt.

Wat onderwijs aan jongeren in detentie betreft, heeft het KRC met het dossier Binnenste Buiten van 2010 grote aandacht gevraagd voor onderwijs. Het was de kinderrechtencommissaris opgevallen dat in het GO! er een grote diversiteit was die niet in het onderwijsaanbod weerspiegeld werd. Daarop volgde een engagementsverklaring. Zowel de zorg- als de onderwijsinspectie hebben intussen de gemeenschapsinstellingen van Mol, Ruiselede en Everberg bezocht. Dat heeft geleid tot een vernieuwde aandacht voor en het verhogen van het onderwijsaanbod. De kinderrechtencommissaris ziet positieve signalen maar vindt het te vroeg voor een meting. Het KRC volgt dat nauwgezet op.

Over de hoofddoek kreeg het KRC eigenlijk geen klachten. Er is wel eerder al een gesprek gevoerd met een groep moslimmeisjes over het thema hoofddoek op school. Als de commissie het raadzaam of zinvol vindt een advies van het KRC ter zake te vragen, dan is men daar ten volle toe bereid.

Het probleem van NBMV en voogden is een delicate kwestie. Er zijn al gesprekken georganiseerd met de voogden, zowel de professionele als de vrijwilligers. Het KRC is vragende partij voor een betere opleiding en begeleiding van voogden. Sommigen zijn verantwoordelijk voor maar liefst veertig jongeren. Dat is niet evident en schept problematieken die opleiding en dergelijke overstijgen, stelt de heer Vanobbergen. Nog voor de zomer 2013

wordt overleg gepleegd met een bredere groep van mensen die met de niet-begeleide jongeren bezig zijn.

Werken de twee nieuwe websites? Ze worden zeer geregeld geconsulteerd, al weet men niet door wie. De jongeren blijken wel duidelijk gebruik te maken van de aangeboden online-formulieren om klachten te formuleren of iets te signaleren. Ook het 0800-nummer werkt goed, zij het meer voor professionals en minder voor scholieren. Het begint wel bredere bekendheid te genieten. Er komt nog een campagne en in contacten met scholen of elders, wordt het meegegeven.

Van de onderzoeksresultaten over seksueel geweld is men ook bij het KRC geschrokken. Niet minder dan 33 percent van de leerlingen geeft aan dat ze met onderling seksueel geweld op school te maken krijgt, zoals het aanraken van borsten of gekust worden zonder erom te vragen. Dat alles wordt in elk geval ervaren als een aantasting van de integriteit en dus een vorm van geweld. Er gebeurt al veel rond, zij het in klascontext. Het blijkt echter voor een school heel moeilijk om het in een ruimer perspectief onder controle te krijgen en er iets rond te organiseren.

Bij de klachten over doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs en de attestering drukt de heer Vanobbergen de commissieleden op het hart dat er met diverse groepen is gepraat bij de voorbereiding van het advies: professionals, ouders en belangenbehartigers. Het zijn vooral de ouders die ermee aankomen, zo bleek. Als men dan met die klachten naar de onderwijsvakbonden stapt, dan komt er geen tegenspraak. Het signaal komt dus van bij ouders, maar wordt door alle partijen gedeeld.

De heer Vanobbergen zal de door de heer De Bruyn gevraagde informatie bezorgen (zie bijlage).

Met betrekking tot het Spijbelactieplan heeft het KRC het vooral moeilijk met het feit dat spijbelen op dezelfde lijn wordt gezet met ander grensoverschrijdend gedrag zoals druggebruik of diefstal. Spijbelgedrag en de oorzaken ervan worden amper onderzocht. Kind en Samenleving heeft als onderzoekscentrum bij een groep jongeren in Oostende onderzoek verricht. Er zijn bijzonder uiteenlopende redenen voor spijbelen, maar heel wat jongeren spijbelen maar één keer of enkele keren, en houden er dan mee op. De andere grensoverschrijdende gedragingen kennen een heel ander patroon, verzekert de kinderrechtencommissaris.

Zijn er alternatieven voor de problematiek inzake attestering? De heer Vanobbergen valt in deze opnieuw terug op het sterk pleidooi voor inclusief onderwijs, maar beklemtoont dat dit geen offensief tegen het buitengewoon onderwijs inhoudt. Het KRC plaatst wel grote vraagtekens bij het feit dat bijna 8 percent van de kinderen wordt doorverwezen naar het buitengewoon onderwijs en stelt in vraag of daar wel de nodige expertise zit. Voorts erkent het KRC wel dat het voor een aantal kinderen nodig is om binnen die context opgevangen te worden. Qua spreiding van het buitengewoon onderwijs en van de verschillende types in Vlaanderen, stelt het KRC voor te streven naar een betere regionale spreiding.

De heer *Boudewijn Bouckaert* weet te melden dat de voorzitter van het LOP Antwerpen (LOP: lokaal overlegplatform) een denkoefening heeft opgezet om dat aanbod beter te stroomlijnen.

De heer *Chris Vleugels* legt uit hoe het KRC te werk gaat als er meldingen over geweld met een leerkracht in de klas binnenkomen. Dat gaat van treiteren, over belachelijk maken van jongeren tot fysiek geweld. In eerste instantie luistert men naar het verhaal van de

melder – jongere of ouders – en wordt gevraagd om ook met de betrokkene zelf te praten. Tevens wordt nagegaan wat de jongeren of ouders zelf al hebben ondernomen om het geval bespreekbaar te maken in de school en hoe dat is verlopen. Vervolgens wordt met de school contact opgenomen, met de directie om te horen of de kwestie ernstig genomen wordt en hoe men ermee omspringt. Er zijn twee mogelijkheden: ofwel wordt het ernstig opgevat en stelt de school zelf voor om een gesprek te organiseren met alle betrokkenen en een oplossing te vinden. Ofwel oordelen directies veel te snel dat het om onzin gaat. Na korte navraag bij de bedoelde leerkracht wordt dan al snel aan de ouders gemeld dat er niets aan de hand is. Vooral die werkwijze roept bij ouders negatieve gevoelens op als worden ze niet serieus genomen, wat leidt tot verontwaardiging. Dat zet zich voort als een leerkracht bijvoorbeeld niet aanwezig wil zijn bij een bemiddelingsgesprek. Het KRC wijst bij scholen op het belang van werken aan relaties, maar vooral ook van de erkenning ten aanzien van ouders onder meer om explosieve situaties te voorkomen. Indien daarom wordt verzocht of als het nodig lijkt, gaat het KRC ook ter plaatse en leidt het een bemiddelingsgesprek of vertolkt het mee de gevoelens van de jongeren.

Wat met de relatie tussen leerkrachten en leerlingen versus de klachten tussen leerlingen zelf en dat in verhouding tot kansarmoede? Het gros van de klachten over sancties zijn afkomstig van jongeren van allochtone afkomst. Er wordt heel snel uitgegaan van de juistheid van een beslissing tot definitieve uitsluiting, stelt de heer Vleugels, maar toch blijkt het soms niet terecht. De spreker haalt een voorbeeld aan van een situatie die zichzelf had opgelost en waarbij de betrokken jongeren onderling al met herstelgericht werken waren begonnen. De jongen die de klap had uitgedeeld, werd alsnog stante pede uitgesloten. De school erkent dat ze heel snel heeft gehandeld en de procedure inzake definitieve uitsluiting niet heeft gevolgd. Toch meldt men tegelijk dat er geen sprake van is de mening te herzien. Dergelijke zaken betreurt het KRC.

Het merendeel van de klachten gaat over pesten tussen leerlingen, wat nogmaals het belang van werken aan relaties onderstreept. Dat moet preventief, door te werken aan sociale vaardigheden, maar ook in de zin van hoe de school moet reageren. Scholen geven aan dat er wel plannen rond zijn, maar in de praktijk blijkt vaak dat het niet echt veel inhoudt. Verder dan wat gesprekken en een reactie van de leerkracht komt men dikwijls niet. Het KRC en andere organisaties leveren in dat verband ook vaak advies en educatieve pakketten over mogelijke benaderingen. De aanpak blijkt dan wel te werken als leerlingen er verder en dieper op in kunnen gaan in gesprekken onder begeleiding van de leerkracht, de zorgleerkracht of het CLB (centrum voor leerlingenbegeleiding), en afspraken kunnen maken onderling. Jongeren houden zich gemakkelijker aan afspraken die ze zichzelf opleggen of onderling maken.

Wat betreft het buitengewoon onderwijs merkt de heer Vleugels nog op dat duidelijk is geworden dat een aantal leerkrachten en scholen het moeilijk vindt om met autisme om te gaan en derhalve worden jongeren weggestuurd. Ouders zijn heel erg betrokken partij en zijn vragende partij voor regelmatig overleg. In vele gevallen gebeurt dat overleg ook, zeker in het buitengewoon onderwijs, tussen ouders, scholen, gon-begeleiding (geïntegreerd onderwijs). Maar het probleem wordt ook vaak genoeg niet opgepikt door leerkrachten.

Vinden die jongeren de weg naar het KRC? Ja, stelt de spreker, maar de intermediairen spelen een heel belangrijke rol, bijvoorbeeld de jeugdbeweging. Het gaat dan vooral om jongeren die met succes een OKAN-klas hebben doorlopen, snuffelstages achter de rug hebben en samen met hun coach en school beslissen over een goede studierichting. Eenmaal ze dan in een vervolgschool terechtkomen, worden ze vaak teruggefloten. De toelatingsklassenraad moet heel snel beslissen, op maximum twintig lesdagen. De Vlaamse Onderwijsraad heeft ter zake recent een advies uitgebracht, vermeldt de heer Vleugels. Daarin wordt ervoor gepleit om ten minste de verplichting tot uitnodiging aan de opvolg-

coach te bezorgen, opdat deze de klassenraad zou kunnen bijwonen en de context kan duiden. Jongeren in dat geval vinden vooral dat ze te weinig kansen krijgen om zichzelf te bewijzen.

4. Replieken

Mevrouw *Fatma Pehlivan* wilde duidelijkheid over de relatie tussen leerling en leerkracht en het pesten door leerkrachten omdat bij haar een concreet dossier voorligt dat ze kort toelicht. De moeder van allochtone origine heeft al diverse pogingen ondernomen om een oplossing te vinden voor haar tienjarig kind dat zelfs al een aantal keren wegliep van school. Het lid stelt dat er dan toch een probleem moet zijn dat voor het gevoel van de moeder telkens wordt afgedaan als onbestaand, zowel door directie als door de leerkracht zelf. Mevrouw Pehlivan heeft haar doorverwezen naar een andere instelling en hoopt dat het niet tot een klacht hoeft te komen. Klachten verpesten volgens haar ook de relatie tussen school en ouders. Mevrouw Pehlivan wil wel graag zicht krijgen op de bereikbaarheid van het KRC voor ouders van allochtone origine. Vinden ze de weg zelf? Hoe bereikbaar is het KRC voor andere groepen?

De heer *Bruno Vanobbergen* antwoordt dat juist om die reden besloten is om met een gratis nummer te werken en expliciet ook voor een telefoonnummer te gaan. De website is dan wel in het Nederlands opgesteld, maar er is een korte Franstalige, Duitstalige en Engelse sectie die duidelijk maakt wat en wie het KRC is en waarvoor mensen er terecht kunnen. Ook de contactmogelijkheden worden geduid.

Mevrouw *Sabine Poleyn* vraagt nog of de scholen en directies zelf het door het KRC enorm belangrijk geachte herstelgericht werken opnemen of dat gespecialiseerde organisaties dat doen. Zijn er positieve ervaringen en is er voldoende aanbod, wil het lid weten.

De kinderrechtencommissaris stelt dat alles mogelijk is: organisaties, de school, CLB enzovoort. De ervaringen zijn wel positief, maar de hulp komt vaak toch nog te laat. Zodra een conflict opduikt zou men veel sneller moeten ingrijpen. Het concept werkt wel, omdat men doorgaans tot afspraken komt waarover elke betrokkene mee nadenkt. Zo zijn jongeren zich veel bewuster van gedragscontracten en passen ze hun gedrag aan.

Boudewijn BOUCKAERT,
voorzitter

Vera CELIS,
verslaggever

BIJLAGE:

Adviesbrief – Geweld en de schoolomgeving

Adviesbrief

DATUM 15 april 2013
VOLGNUMMER 2012-2013/6
COMMISSIE Commissie voor Onderwijs en Gelijke kansen

Geweld en de schoolomgeving

Bij de presentatie van het meest recente jaarverslag van het Kinderrechtencommissariaat in de Commissie Onderwijs en Gelijke Kansen van het Vlaams Parlement werden door de commissieleden bijkomende vragen gesteld naar de gesignaleerde relatie tussen geweld op school en de structuur van de schoolomgeving. In deze adviesbrief presenteren wij een korte stand van zaken van het bestaande onderzoek over deze materie.

Inleiding

Onze samenleving kent vandaag een grote gevoeligheid voor geweld. De aandacht voor de relatie tussen jongeren en geweld wordt evenwel vaak beperkt tot een focus op extreem gewelddadig gedrag van een beperkte groep jongeren. Nochtans vinden we geweld in vele varianten terug. In de samenleving, en dus ook op school. Geweld op school kent verschillende gedaantes. Er is het gekende en vaak gerapporteerde geweld, zoals pesten, de vechtpartijen op de speelplaats, of de intimidatie van leerlingen door leerkrachten. Maar er zijn nieuwe vormen van geweld, zoals happy slapping, waarbij leerlingen gevechten of vernederende taferelen gaan filmen om nadien op het internet te verspreiden. Schoolgeweld is met andere woorden heel divers van aard en kan uitgaan van leerlingen, leerkrachten of directies. Het recente onderzoek "*Geweld, gemeld en geteld*" van het Kinderrechtencommissariaat bevestigt dat leerlingen binnen de schoolcontext met vrij veel geweld geconfronteerd worden. 3 op 4 leerlingen krijgt te maken met fysiek geweld of heeft ervaring met vernederingen en pesterijen. Bijna 1 op 2 leerlingen ervaart extreem fysiek geweld. 1 op 3 leerlingen rapporteert seksueel overschrijdend gedrag. Vaak zijn de daders van dit geweld medeleerlingen.

Als leerlingen in een dergelijke onveilige schoolomgeving moeten school lopen heeft dit een negatieve invloed op hun welbevinden. Leerlingen die het slachtoffer zijn van geweld rapporteren dan ook vaker frustraties, gevoelens van sociaal isolement, angst en depressiviteit en een lagere schoolbetrokkenheid.

Interventies op niveau van de school-omgeving

Het meeste onderzoek en daaruit voortvloeiende interventies om schoolgeweld te reduceren hebben zich steeds geconcentreerd rond het individu. Afhankelijk van de ernst van het gepleegde geweld, wordt er ingezoomd op de individuele dader van geweld die dan berispt, gestraft, van school gestuurd, of tijdelijk in een time-outproject geplaatst wordt. Pas vanaf de late jaren 90 zijn onderzoekers zich ook meer gaan toeleggen op de invloed van de schoolomgeving op geweld. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de sociale en de fysieke schoolomgeving.

De sociale schoolomgeving

De sociale schoolomgeving wordt onder meer bepaald door het individuele conformiteitsgedrag en de collectieve interacties van alle actoren binnen de school. Hoe is het individuele gedrag van leerlingen? Hoe zijn de relaties tussen leerlingen onderling en hoe zijn de relaties tussen leraars en leerlingen? Wat zijn de schoolnormen over geweld?

Als leerlingen zich aanvaard voelen door de medeleerlingen dan zal dit een positieve invloed hebben op de mate waarin geweld binnen een school voorkomt. Dezelfde verlaging van geweld ziet men opduiken als leerlingen zich beter ondersteund voelen door hun leerkrachten. Of als er duidelijke afkeurende schoolnormen tegen geweld bestaan. Met andere woorden: als de interacties overwegend positief zijn, als iedereen zijn rol kent, en als leerlingen zich betrokken voelen op de school, dan kan men spreken over goed samenhangende scholen waar geweld minder frequent voorkomt.

De fysieke schoolomgeving

Met de fysieke schoolomgeving doelt men op de ruimte waarin het geweld zich voor doet. Het weinige onderzoek dat hierover bestaat, suggereert dat het verbeteren van de fysieke omgeving en het ruimtegebruik het geweld kan terugdringen. Zo geeft bij leerlingen een meer positieve perceptie van de schoolomgeving een verlaging van gevoelens van slachtofferschap en van angstgevoelens. Het heeft ook een positieve invloed op de perceptie van veiligheid. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de aanwezigheid van veiligheidspersoneel. Dergelijke aanwezigheid zou juist meer met geweld geassocieerd worden.

Onderzoek suggereert ook dat de structuur van de schoolomgeving ervoor kan zorgen dat leerlingen zich sterker betrokken voelen op hun school (territoriumgevoelens). Territorialiteit handelt over de eigendom van ruimtes en over de gevoelens om erbij te horen. Onveilige ruimtes zijn dan plaatsen met weinig territorialiteit, of een onveilige plaats die de identiteit van de leerlingen niet reflecteert en waar leerlingen zich niet thuis voelen. Leerlingen voelen zich pas meer verbonden met een school wanneer ze een gevoel van betrokkenheid voelen en hun identiteit ondersteund wordt. Zo rapporteren leerlingen hun school als veiliger als deze mooi onderhouden is. Meer specifiek willen ze scheuren en barsten in muren hersteld en graffiti verwijderd zien om zich meer welkom te voelen op hun school. Dit verhoogt het gevoel van mede-eigenaarschap van de school. Decoraties door leerlingen aangebracht kan dit eigenaarschap ook verhogen. Leerlingen en mensen in het algemeen hebben de neiging zich ergens welkom te voelen als ze in hun leefruimte kunnen 'metacommuniceren'.

De potentiële onveiligste plaatsen op school zijn de "ongedefinieerde ruimtes". Dit zijn de ruimtes zoals de auditoria, inkomhallen, traphallen, cafetaria's, liften, eetplaatsen,... waar verhoudingsgewijs minder controle is. Het zijn plaatsen waar volgens onderzoek meer kans op geweld bestaat omdat deze plaatsen gezien worden als ruimtes waar niemand zich echt verantwoordelijk voelt om deze plaatsen te controleren of te bewaken. Deze ruimte zijn "eigenaarsloos" voor alle leden van de schoolgemeenschap. Het zijn dan ook niet toevallig de plaatsen die door leerlingen het meest gemeden worden uit angst.

Deze ongedefinieerde ruimtes hebben ook gevolgen voor de routes naar deze ruimtes: de gangen en routes van en naar de school. Het is dan ook nuttig om ook deze locaties in kaart te brengen en met alle betrokkenen aan de slag te gaan om deze ruimtes te herwinnen. Zijn bepaalde schoolruimtes meer vatbaar voor geweld omwille van verminderende waargenomen verantwoordelijkheid door leerlingen of door volwassenen of ligt er iets anders ten grondslag? Het is een kwestie van dit in kaart te brengen en strategieën te ontwikkelen om dit gewelddadig gedrag in deze ruimtes een halt toe te roepen.

Soms zijn kleine ingrepen voldoende. Zo rapporteerden kinderen dat de trappenhal onveilig was omdat daar veel gestruikeld en gevallen werd. Bijkomende verlichting zorgde voor de oplossing. Maar ook leerlingen de mogelijkheid geven de ruimtes mee in te richten (tekeningen, kunstwerkjes,...) onder supervisie van geïnteresseerde volwassenen zal het gevoel van veiligheid in een school bevorderen.

Onderzoek uit stadsplanning, criminologie en omgevingspsychologie suggereert dat het verminderen van de ongedefinieerde ruimtes (het verminderen van het aantal potentiële gevaarlijke plaatsen) kan gereduceerd worden door individuele en groepsverantwoordelijkheid te geven om deze specifieke plaatsen te monitoren en te superviseren. Bepaalde criminele wijken worden opnieuw veiliger door de ruimte terug op te eisen en meer verantwoordelijkheden te geven aan de gemeenschapsleden.

Tegenover de ongedefinieerde ruimtes staan de gedefinieerde ruimtes zoals klaslokalen en leerkrachtenbureaus. Plaatsen die eerder onder een permanent toezicht staan. Maar de aan- of afwezigheid van de controle door volwassenen is niet voldoende om een ruimte al dan niet als onveilig te definiëren. In welke mate zijn leerlingen mede-eigenaar van deze ruimtes?

Een goed voorbeeld van hoe in de praktijk een school een veilige omgeving kan vormen vinden we in de recente verbouwingen in de gemeenschapsinstelling De Zande in Beernem. Daar werd in samenspraak en met de nodige inlevingsmomenten met architect, personeel en jongeren invulling gegeven aan een veilige leefomgeving¹. Het komt erop neer dat preventie gecombineerd wordt met praktisch gebruik. Bijvoorbeeld compartimenteren, klasdeuren die buiten eindigen of via een sluis in de gang. Aangepaste kleuren die het gedrag positief kunnen beïnvloeden. Veel daglicht en klare materialen werken vaak positief en geven comfort en rust.

Conclusies

Samengevat kan men op basis van de geraadpleegde literatuur stellen dat het geweld in scholen kan gereduceerd worden door een mix aan interventies in de sociale én fysieke schoolomgeving. Meer bepaald wordt er binnen een school minder geweld vastgesteld als:

1. er een positieve relatie is met de leerkrachten.
Het gevoel om erbij te horen geeft geen associatie met geweld. Hierbij moet wel een onderscheid gemaakt worden tussen leerkrachten van het basisonderwijs en leerkrachten van het middelbare onderwijs. Deze laatste leerkrachten voelen zich minder betrokken tot de leerlingen en zullen daardoor minder optreden tegenover geweld tussen leerlingen buiten hun klaslokaal. Buiten hun klaslokaal (de ongedefinieerde ruimtes) vinden ze dat ander schoolpersoneel moet optreden, ook al omdat ze geloven dat tussenkomen in een conflict hetzelfde fysiek kan kwetsen. (Twee vechten kinderen van tien uit elkaar halen is natuurlijk makkelijker dan twee vechtende jongeren die groter en sterker kunnen zijn dan de leerkracht in kwestie.) Hun collega's in basisscholen zien geweld op alle locaties als gelijkaardig en focussen op het lichamelijk leed van hun kinderen om op te treden.
2. een leerlingenpopulatie zich bewust is van de schoolregels en deze regels als fair aanziet;

¹ Het project werd uitgevoerd door BURO II & ARCHI+ www.b2ai.com. Zie ook www.gezondescholen.eu

3. leerlingen medezeggenschap hebben in hun school. Academische waarden en prestaties zijn veel minder goede voorspellers als buffers tegen geweld;
4. de klas- en schoolomgeving leerlingvriendelijk zijn ingericht;
5. veiligheidsinterventies gericht zijn om de fysieke omgeving van de school te verbeteren, meer bepaald die het aantal waargenomen schoolgebreken verhelpen.

Zo zijn de meeste succesvolle anti-pestacties onder meer gebaseerd op een ruimtelijke analyse omdat veel pestgedrag geconcentreerd is op specifieke risicovolle locaties. Via het op een plattegrond van de school aangeven waar de meeste pestacties plaatsgrijpen, kunnen bepaalde risicoruimtes of "hot spots" gedefinieerd worden. Nadien kan met alle betrokkenen nagegaan worden waarom dit pestgedrag in die bepaalde plaatsen en binnen die bepaalde tijd plaatsgrijpen en kunnen structurele oplossingen voorgesteld worden.

Literatuur

ASTOR, R.A., R. BENBENISHTY & H.A.MEYER, 2004, Monitoring and Mapping student Victimization in Schools, Theory into Practise, Vol 43, Nr 1, 39-49.

BEHRE, W.J., R.A.ASTOR, H.A.MEYER, 2001, Elementary- and Middle-school Teachers' Reasoning about Intervening in school Violence: an examination of violence prone school subcontexts, Journal of Moral education, Vol 30., No 2, pag 131-153.

JOHNSON, S. L., 2009, Improving the School Environment to Reduce school Violence: A Review of the Literature, Journal of School Health, Vol. 79, No 10, 451-465.

LANGHOUT, R.D. & L. ANNEAR, 2010, Safe and Unsafe School Spaces: comparing Elementary School Students Perceptions to Common Ecological interventions and Operationalizations, Journal of Community & Applied Social Psychology, 21, 71-86